

16.02.2016

Сергій Пирожков: «Економіка природокористування має стати стратегічним напрямом економічних досліджень в умовах нової системи

В умовах кардинального переформатування центрів тяжіння у глобальному економічному просторі, особливо Східної Європи, перед Україною постало важливе завдання максимально ефективного використання ендогенних чинників соціально-економічного піднесення. Враховуючи те, що наша країна до цього часу де-факто не вступила у постіндустріальну фазу розвитку і не модернізувала виробничо-технічну базу та інфраструктуру матеріального виробництва до вимог п'ятого й шостого технологічного укладу, у спектрі базових ендогенних чинників найбільш вагомими є природно-ресурсні. Більше того, високий рівень ресурсомісткості виробництва переважної кількості видів продукції та значна залежність від зовнішніх джерел постачання паливно-енергетичних ресурсів вимагають перегляду підходів до господарського освоєння власного природно-ресурсного потенціалу як фактора виробництва та базової детермінанти зміцнення енергетичної самодостатності країни. Все це потребує вдосконалення методологічного й прикладного інструментарію економічних досліджень, пов'язаних із застосуванням сучасних форм, методів та механізмів економічного регулювання природокористування. З питаннями про нові тренди й виклики в економіці природокористування ми звернулися до віце-президента НАН України, академіка НАН України Сергія Івановича Пирожкова ([Економіст](#)).

– Сергію Івановичу, з огляду на базову резолюцію Кліматичного саміту в Парижі світова спільнота в черговий раз загострює увагу на необхідності перегляду глобальної стратегії природокористування та формування принципово нової планетарної конструкції регулювання впливу на навколишнє середовище. Які пріоритети визначені НАН України стосовно імплементації рішень цього міжнародного форуму та інших природоохоронних конвенцій у вітчизняну практику регулювання природоохоронної діяльності й господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу?

– Національна академія наук не стоїть осторонь глобальних трендів охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів, а також перманентно працює над удосконаленням економічного механізму регулювання природокористування. На підставі розпорядження Президії НАН України реалізуються Цільова комплексна міждисциплінарна про грама наукових досліджень НАН України з розроблення наукових засад раціонального використання природно-ресурсного потенціалу та сталого розвитку й Цільова програма наукових досліджень Відділення економіки НАН України «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її

регіонів в посткризовий період». Державною установою «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» реалізується проект «Організаційно-економічні механізми екологічно збалансованого використання водних, земельних, лісових ресурсів та поводження з відходами в процесі оптимізації енергетичного балансу України», метою якого є розробка дієвого інструментарію більш ефективного використання вторинної природної сировини задля зміцнення енергетичної самодостатності окремих адміністративно-територіальних утворень, у тому числі й територіальних громад базового рівня. Виконання названого проекту має сформулювати принципово нове інституціональне підґрунтя залучення природно-ресурсного потенціалу для енергетичних потреб окремих регіонів, що в умовах загострення екзогенних ризиків та децентралізації влади є одним з наріжних каменів соціально-економічного піднесення.

– Які секції та інститути НАН України безпосередньо займаються економікою природокористування й проблемами сталого розвитку країни та окремих регіонів?

– Розробкою сучасного інструментарію регулювання природокористування та вдосконаленням інституціонального середовища господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу займається Секція суспільних і гуманітарних наук, а в її структурі – вже названий мною Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України. Діяльність цієї наукової установи пов'язана з формуванням теоретико-методологічного та інституціонального забезпечення економічних відносин щодо використання, відтворення й охорони природних ресурсів та навколишнього середовища, а також з підготовкою «дорожньої карти» входження України в глобальну конструкцію регулювання природокористування та охорони довкілля й прискорення документальної та реальної імплементації природоохоронних директив Європейського Союзу, що впливає з Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

– Уже більше двадцяти років наголошується на марнотратному та виснажливому природокористуванні, особливо в корпоративному секторі. Чому ж так і не вдалося подолати цей негативний тренд?

– Ця ситуація зумовлена тим, що більшість органів виконавчої та законодавчої влади, які реалізують державну екологічну політику та політику регулювання природокористування, надзвичайно мляво реагує на наукові розробки економістів-екологів. Є, звичайно, позитивні прецеденти, коли окремі інституції державної влади працюють пліч-опліч із науковими установами НАН України. Наразі Секцією суспільних і гуманітарних наук проведено комплекс фундаментальних та прикладних досліджень, результати яких дають можливість з принципово нових позицій підійти до використання природного багатства, встановлення нормативів плати за спеціальне використання

природних ресурсів та екологічних податків за забруднення навколишнього природного середовища, вдосконалення міжбюджетних відносин щодо перерозподілу природно-ресурсної ренти, децентралізації системи управління природними ресурсами, розмежування прав власності на окремі види природних і природно-господарських активів. Є значні напрацювання, які стосуються диверсифікації джерел інвестиційного забезпечення відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля. Зокрема, в Інституті економіки природокористування та сталого розвитку НАН України підготовлено конкретні рекомендації щодо нарощення обсягів інвестування природоохоронних і природно-господарських проектів на основі застосування угод державно-приватного партнерства.

– Сергію Івановичу, а чи не є державно-приватне партнерство рудиментом командно-адміністративної економіки, який хоча і в завуальованій формі, але зберігатиме дирижізм в управлінні природними ресурсами?

– Державно-приватне, або публічно-приватне, партнерство – це на сьогодні надзвичайно поширений інститут у високорозвинених країнах та державах постсоціалістичного простору в частині використання активів, які перебувають у державній та комунальній власності. Саме така форма партнерських відносин має вирішити наступну дилему: як при збереженні державної та комунальної власності на природні ресурси залучити значні інвестиції приватного бізнесу, урядів іноземних держав і міжнародних фінансово-кредитних організацій у використання, відтворення й охорону природного багатства. Саме нині спостерігаються такі негативні прецеденти у сфері природокористування, як «бурштинові» війни, значні втрати природної сировини, особливо в лісовому господарстві, подальший занепад та демонтування інфраструктури меліоративних систем через те, що не встановлені правила гри між державою та бізнесом. Науковці Секції суспільних і гуманітарних наук розробили конкретні пропозиції щодо внесення змін і доповнень у Закон України «Про державно-приватне партнерство», які дадуть можливість застосовувати концесійні та орендні схеми тимчасового користування природними ресурсами й створювати кластерні та холдингові об'єднання для більш ефективного управління державними й комунальними природно-господарськими активами.

– Відповідаючи на попередні запитання, Ви зазначили, що одним з інститутів Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України реалізується проект, який передбачає більш ефективне використання земельних, водних, лісових ресурсів та поводження з відходами в процесі оптимізації енергетичного балансу України. Конкретизуйте, будь ласка, напрями такого ресурсокористування в контексті зміцнення енергетичної самодостатності країни в цілому та окремих регіонів.

– Ідеться про те, як без значних запасів мінерально-сировинних ресурсів, у першу чергу паливно-енергетичних, за рахунок відновлюваних природних ресурсів зменшити залежність національного господарства та регіональних господарських комплексів від зовнішніх джерел постачання енергетичних ресурсів. Такими напрямками є модернізація, реконструкція й технічне переоснащення діючих, а також будівництво нових об'єктів малої гідроенергетики, підвищення ефективності переробки відходів сільськогосподарської сировини, відновлення традиційної сільськогосподарської спеціалізації, що сприятиме укріпленню агроландшафтів та суттєво збільшить сировинну базу нарощення потенціалу відновлювальної енергетики. І особливо важливо те, що реалізація проектів посилення енергетичного потенціалу окремих регіонів за рахунок більш ефективного використання відходів сільськогосподарського виробництва дасть можливість зупинити надзвичайно загрозливу для економічної безпеки держави тенденцію – посилення енергетичної спрямованості сільського господарства.

– Які Ви вбачаєте перспективи поглиблення досліджень з економіки природокористування та сталого розвитку в НАН України з огляду на необхідність посилення прикладної спрямованості досліджень і досвід високорозвинених країн?

– У високорозвинених країнах охорона довкілля, раціональне природокористування та забезпечення сталого розвитку – це не просто складові державної політики, це світоглядна позиція більшості громадян, тому й результативність відповідних заходів дає очікуваний економічний, екологічний та соціальний ефект. Велика кількість країн отримує значні фінансові преференції завдяки поступальній імплементації базових положень основних природоохоронних конвенцій, що дає змогу не лише забезпечувати розширене відтворення природних благ, а й підвищувати дієвість їх впливу на соціально-економічний розвиток країни та регіонів. Саме цей чинник ми й закладаємо у спектр пріоритетів досліджень з економіки природокористування та сталого розвитку, що також кореспондується зі Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020».

Дякую за інтерв'ю!

Підготував В. Рошкевич.